

Kristiina Ukkonen

Tuomasmessun liturginen musiikki ja jumalanpalvelusuudistus

Taideyliopiston Sibelius-Akatemia
Klassisen musiikin osasto
Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmä
Kuopion yksikkö
Kirjallinen työ (S-KM25-3004)
2022

Sisällys

1	JOHDANTO	3
2	TUOMASMESSU JA JUMALANPALVELUSUUDISTUS.....	5
2.1	Tuomasmessun historia.....	5
2.2	Tuomasmessun erityispiirteet	7
2.3	Tuomasmessujen laulukirjat sekä liturginen musiikki	11
2.4	Jumalanpalvelusuudistus musiikillisesta näkökulmasta	12
3	TUOMASMESSUN LITURGIA ENNEN JA NYT	16
3.1	Messun aloitus	16
3.2	Yhteinen rippi ja ylistys	18
3.3	Yhteinen rukous	23
3.4	Jumalan sana	23
3.5	Ehtoollinen.....	25
3.6	Messun päätös.....	30
4	JOHTOPÄÄTÖKSET	32
	LÄHTEET	35

1 JOHDANTO

Pohtiessani kirjallisen työni aihetta mieleeni nousi kohtuullisen nopeasti Tuomas-messu. Jokin Tuomasmessussa on itseäni kiehtonut jo seurakuntanuorena Sulkavan seurakunnassa, ja hyvin pian rippikoulun jälkeen päädyinkin soittamaan koskettimia seurakunnan Tuomasmessu-bändiin. Tuolloin Tuomasmessuja järjestettiin kotiseurakunnassamme satunnaisesti ja projektiluonteisesti, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Paikalla oli aina myös pieni kanttorin johtama Tuomas-kuoro, ja meitä soittajia puolestaan ohjasi nuorisotyönohjaaja. Minulla siis on kokemusta Tuomasmessun musiikin toteuttamisesta, ja omat varhaisimmat kokemukseni Tuomasmessusta ovatkin jo ajalta ennen jumalanpalvelusuudistusta. Olin mukana myös joidenkin muidenkin gospel-messujen toteuttamisessa, mutta niistä puuttui erillinen kuoro. Kuoron mukana oleminen oli minulle puhuttelevaa, eikä vähiten sen vuoksi, että se koostui hyvin monen ikäisistä laulajista. Uskon, että noissa Tuomasmessuissa minuun on vaikuttettu tavalla, joka on luonut pohjaa kirkkomusiikin opintojen pariin hakeutumiselteni myöhemmin.

Opiskellessani kirkon nuorisotyönohjaajaksi 2000-luvun alussa - jumalanpalvelusuudistuksen ensimetreillä - pääsin osallistumaan seurakuntalaisena Mikael Agricolan kirkossa toteutettaviin Tuomasmessuihin. Sain ensimmäiset kokemukseni seurakuntalaisen näkökulmasta Tuomasmessussa, ja olin ihmeissäni musiikin ammattitaitoisesta toteutuksesta. En kuulunut ryhmään, jota varten Tuomasmessut oli perustettu, mutta sain niiden myötä kokemuksen korkeatasoisesta pop-musiikista messussa. Vaikutuksen teki myös se, että kirkko oli hyvin täynnä, ja mukana oli paljon nuoria aikuisia.

Tuomasmessun lisäksi toinen asia, joka leimasi seurakuntanuorena olemistani, oli jumalanpalvelusuudistus. Sulkavan seurakunnan silloinen kirkkoherra Taisto Salmenkivi oli innokas jumalanpalvelusuudistaja, ja pieni seurakuntamme kuului jumalanpalvelusuudistuksen kokeiluseurakuntiin. Kirkkoherra otti nuoria mukaan

erilaisiin jumalanpalveluksiin, varsinkin pääsiäisyön messuun, ja muistan hänen selittäneen innoissaan erilaisista liturgisten osien merkityksistä. Vasta kirkon nuorisotyönohjaajaopintojen aikana ymmärsin, että jokaisessa seurakunnassa nuorille ei annettu yhtä yksityiskohtaista liturgiikkakasvatusta. Jollain tavalla sekä Tuomasmessu että jumalanpalvelusuudistuksen liturgia ovat siis olleet elämässäni hyvin pitkään jo nuoruudestani lähtien. Tuntui siis luontevalta yhdistää nämä aiheet kirjallisessa työssäni. Työn edetessä tuli myös ilmi, että Tuomasmessu on syntynyt samoihin aikoihin, kun jumalanpalvelusuudistusta alettiin suunnitella. Näistä lähtökohdista tuntuisi mahdottomalta ajatella, ettei keskinäistä vaikutusta olisi nähtävissä. Näin tutkimuskysymyksen mielekkyyds nousi työtä tehdessä, ja lopulta muotoutui tutkimaan jumalanpalvelusuudistuksen vaikutusta Tuomasmessun liturgiseen musiikkiin. Työtä tehdessäni tutkimuskysymys kuitenkin vaihtui keskittymään siihen, miten Tuomasmessun liturginen musiikki on vaikuttanut jumalanpalvelusuudistuksen jälkeiseen liturgiseen musiikkiin kirkossa.

Tuomasmessu on myös ilmiönä hyvin mielenkiintoinen. Mikä on saanut pidettyä tuon 1980-luvulla kehitetyn konseptin yhä 2020-luvullakin voimissaan? Uskon, että sen musiikilla on iso merkitys, koska musiikki on yksi keskeisempiä asioita luterilaisessa messussa ja myös Tuomasmessussa. Siksi kirkkomuusikkona on kiintoisaa paneutua Tuomasmessuun hieman syvemmin. Työ on lisäksi nyt ajankohtainen, sillä ensi vuonna 2023 Tuomasmessu viettää juhluvuottaan täyttäessään 35 vuotta.

Tässä kirjallisessa työssäni tutkin sitä, minkä verran ja millä tavalla Tuomasmessun liturginen musiikki on vaikuttanut vuoden 2000 jumalanpalvelusuudistuksen jälkeiseen liturgiseen musiikkiin kirkossa. Lähteinä käytän jumalanpalvelusuudistuksesta kertovaa kirjallisuutta ja internet-sivustoja, joissa käsitellään Tuomasmessua, Tuomasmessun kaavaa ennen ja jälkeen jumalanpalvelusuudistuksen ja kirkkokäsikirjan mukaista messun kaavaa ennen ja jälkeen jumalanpalvelusuudistuksen. Työni syntyy vertailemalla näitä kaavoja ja niiden liturgista musiikkia toisiinsa.

2 TUOMASMESSU JA JUMALANPALVELUSUUDISTUS

2.1 Tuomasmessun historia

Nuorisokulttuurin kehittyessä 1960-luvulla myös kirkossa heräsi tarve löytää tapoja ilmaista oman aikansa tyylejä jumalanpalvelusten musiikkielämässä. Ensimmäinen gospelmessu, Lasse Mårtensonin säveltämä *Voiko sen sanoa toisinkin?*, esitettiin televisiossa vuoden sekä 1966 lopulla että vuoden 1967 kiirastorstaina. Tätä messua voidaan pitää musiikillisesti uudenmuotoisten messujen esi-isänä, ja se aiheuttikin ilmestyttyään runsaasti keskustelua jumalanpalvelusten musiikillisista mahdollisuuksista. (Lamminen 2003, 253.)

Mårtensonin *Voiko sen sanoa toisinkin?* -messun jälkeen kirkon sisällä innostuttiin säveltämään muitakin gospelmessuja. Koska Mårtensonin messu vaati toteutuakseen ison määrän soittajia, oli erityisesti nuorten bändeillä toteutettavien messujen tarve suuri. Tähän tarpeeseen ilmestyi vuonna 1978 Jaakko Löytyn säveltämä *Kimppamessu* sekä Pekka Simojoen säveltämä ja Anna-Mari Kaskisen sanoittama *Afrikkalainen gospelmessu* vuonna 1981. (Lamminen 2003, 253-254.) Nämä erityismessut olivat osaltaan raivaamassa tietä myös Tuomasmessulle, ja näiden messujen jälkeen syntyi muitakin gospel-messuja eri ikäryhmille ja eri tarpeisiin.

Pian erityismessut olivat hyvin suosittuja, ja niitä käytettiin suurissa nuorten tapahtumissa, rippikoulujen omina messuina ja esimerkiksi koululaiskirkoissa. Olenkin pohtinut, että nuorten messujen suosio perustuu hyvin luterilaisille juurille: samoin kuin Luther toi jumalanpalveluksiin kansantajuiset ja kansankieliset virret, oli gospel-musiikin saapuminen kirkkoon nuorille ja nuorille aikuisille heidän musiikillisen kielensä käyttöönottamisen hetki messuissa. Nykyään nuoret ja nuoret aikuiset tuntevat klassista musiikkia ja kuuntelevat sitä vähemmän kuin ennen, ja siksi heille perinteinen klassinen kirkkomusiikki voi olla vieraampaa. Tällä selittyy osittain gospelmessujen suosio ja toisaalta myös runsas tarve - 1980-luvun loppupuolella syntyi runsaasti gospelmessuja, joiden

lauluja soitetaan tänäkin päivänä. Nuorten gospelmessujen myötä nuoret saivat entistä enemmän sijaa aktiivisina jumalanpalvelusten toteuttajina, kun bändiin kelpasivat aloittelevatkin muusikot. Tämän historian valossa tulkitsen, että pohja Tuomasmessujen käynnistymiseen oli hyvä ja otollinen, kun seurakunnissa oli valmiina innokkaita bändisoittajia, ja gospel-messujen suosio oli valmiiksi merkittävä.

Vuonna 1987 pääkaupunkiseudulla alettiin suunnitella uutta messua erityisesti sellaisille ihmisille, joille jumalanpalveluselämä oli vieraampaa. Pastorit Miikka Ruokanen ja Olli Valtonen kutsuivat ystäviään suunnittelemaan uutta messua pääkaupunkiseudulle. Ajatuksena oli toteuttaa uusi messu, jonne tavallisten ihmisten olisi helpompaa osallistua. Kokoon kutsuttu suunnittelijajoukko oli laaja ja monipuolinen. Siihen kuului niin teologeja kuin maallikoitakin, karismaattiskristittyjä sekä mietiskelyyn ja hiljaisuuteen perehtyneitä Taizé-liikkeen aktiiveja, naisia ja miehiä. (Lamminen 2003, 257.) On ilmeistä, että Tuomasmessun musiikista tulikin hyvin monipuolista ja moneen taipuvaa, kun nämä eri taustoista tulevat ihmiset suunnittelivat sitä yhdessä, ja monella tavalla erilaiset hengellisen musiikin perinteet näkyvät Tuomasmessun toteutuksessa nykyäänkin.

Ensimmäistä Tuomasmessua vietettiin Helsingin Agricolan kirkossa 10. päivänä huhtikuuta 1988, eikä tuolloin vielä tiedetty, että Tuomasmessu tulisi leviämään ympäri Suomen (Lamminen 2003, 257). Tuomasmessujen suosio levisi lopulta myös muualle Eurooppaan, esimerkiksi Ruotsiin, Saksaan ja Venäjälle (Lamminen 2003, 260). Helsingin Agricolan kirkossa Tuomasmessuja vietetään edelleen viikoittain ja muissakin suurissa seurakunnissa hyvin säännöllisesti (Kotila 2004, 144 & www.tuomasmessu.fi 2022). Nykyään Tuomasmessut ovat tavoittaneet myös sosiaalisen median ja internetin. Kaikki Tuomasmessut kuullaan Radio Deissä, ja lisäksi ne ladataan myös Tuomasmessun Youtube-kanavalle. Virtuaalisesti Tuomasmessuun voi osallistua Zoom-linkin kautta, ja esirukouspyynnöt on mahdollista jättää myös nettialttarille. (www.tuomasmessu.fi 2022.)

2.2 Tuomasmessun erityispiirteet

Tuomasmessun alkuperäinen visio kaikille avoimena jumalanpalveluksena on edelleen sen lähtökohtana. Tuomasmessun omilla internet-sivuilla etusivulla on vastassa tervetuloitoivotus, joka korostaa tätä näkemystä seuraavasti:

Meille mahtuu.

Tervetuloa tavalliset ihmiset, kristityt erilaisista traditioista ja te, joille usko on ihan uusi asia elämässä. Tervetuloa te, joilla ei ole hengellistä kotia ja te, jotka haluatte seurata Kristusta. Tervetuloa te, jotka epäilette ja te, jotka ette usko.

Tervetuloa vierailijat ja vanhat ystävät. Tervetuloa riippumatta katsomuksesta, etnisestä taustasta, seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuolesta, sosioekonomisesta asemasta, siviilisäädystä, iästä, toimintakyvyistä tai elämäntilanteesta. Tervetuloa uskovaiset ja epäilijät sekä epäilevät uskovaiset.

Tuomasyhteisö on kristillinen jumalanpalvelusyhteisö, joka rohkaisee avaraan, itseä ja toista armahtavaan uskoon. Tuomasyhteisö yhdistää eri tavoin ajattelevia ja korostaa arvoinaan uudistumista, yhteisyyttä, ekumeniaa, elämänmakuisuutta ja vastuullista elämäntapaa.

(www.tuomasmessu.fi 2022.)

Tuomasmessu nousee kirkon tradition mukaisesta jumalanpalveluselämästä ja on liturgialtaan hyvin uskollinen kirkkokäsikirjankin liturgialle (Kotila 2004, 144). Kuitenkin Tuomasmessussa etsitään uusia ja raikkaita lähestymistapoja toteuttaa messua ja koskettaa sen osallistujia. Musiikki on Tuomasmessussa keskeisessä asemassa yhteydenluojana, tapana osallistua ja hiljentymiskeinona. (Kerola, Laaksonen, Teittinen & Uusitalo 1991, 3.)

Tuomasmessun musiikki elää sen toteuttajien ja mahdollisuuksien mukaan. Uusia sovituksia tehdään, mutta perusidea raikkaista ja uusista populaarimusiikin

keinoin toteutetuista musiikeista kannattelee Tuomasmessun musiikkia. Verrattuna muihin gospel-henkisiin erityismessuihin Tuomasmessun musiikissa yhdistyvät monenlaiset musiikilliset traditiot, kuten ortodoksiset hymnit, Taizé-laulut, rock-vaikutteet sekä karismaattiset ylistyslaulut (Haikarainen 2004, 81). Myös solistista laulua voidaan käyttää (Lamminen 2003, 258). Messussa on tilaa myös klassiselle musiikille.

Taizé-laulut ovat Tuomasmessuissa paljon käytettyjä lauluja. Ne ovat keskiaikaiseen gregoriaaniseen lauluun sekä ortodoksiseen kirkkolauluun pohjautuvia lyhyitä hengellisiä lauluja. Rukouslauluun kuuluvat toisto ja jatkuvuus, jotka osaltaan luovat tuttuuden ja turvallisuuden tunnetta, ovat Taizé-lauluillekin ominaisia. Taizé-laulut ovat syntyneet Ranskassa Taizén ekumeenisessa yhteisössä, ja ne ovat pitkälti ranskalaisen kirkkomuusikon Jacques Berthierin säveltämiä. (Lamminen 2003, 258-259; Vuori 2004, 84.) Moni suomalainen tuntee Taizé-laulut juuri Tuomasmessujen vaikutuksesta. Lisäksi Tuomasmessun lauluvalikoimaan kuuluvat kaikki virsikirjan virret, ja niitä käytetäänkin ahkerasti muiden laulujen ohella.

Tuomasmessujen toteutuksen lopputulos voi olla siis hyvin erilainen taustastaan ja esimerkiksi käytettävissä olevista resursseista riippuen. Pienessä seurakunnassa Tuomasmessu voidaan toteuttaa vaikkapa pienen kuoron ja pianon kanssa, kun taas Helsingin Agricolan kirkossa on iso bändi, erilaisia soolosoittimia, useampi esilaulaja ja iso kuoro (www.tuomasmessu.fi 2022). Tuomasmessut eivät siis ole musiikillisesti toistensa kopioita juuri millään osa-alueella. Yhdistävänä tekijänä on kuitenkin pyrkimys raikkaaseen tapaan tehdä kirkkomusiikkia ja tuoda sitä ihmisille heidän omat musiikilliset tottumuksensa huomioiden.

Tuomasmessun toteutukseen osallistuvat sekä papit ja muut seurakunnan työntekijät että vapaaehtoiset seurakuntalaiset (Kotila 2004, 144).

Tuomasmessuissa vapaaehtoisten rooli onkin merkittävä: he toimivat esimerkiksi musiikin toteuttajina laulaen ja/tai soittaen, toteuttavat esirukousten organisointia ja ovat sielunhoidollisissa tehtävissä messun aikana. Tuomasmessuissa on usein yksi musiikillinen johtaja, joka voi olla esimerkiksi kanttori. Myös alkuperäisen

käytännön mukainen tapa, jossa musiikista on vastuussa kaksi henkilöä: toinen kuorosta tai lauluryhmästä ja toinen soitinryhmästä, on edelleen voimissaan. (Lamminen 2003, 258; www.tuomasmessu.fi 2022).

Koska Tuomasmessun idea on ollut alusta asti toteuttaa yhdessä seurakuntalaisten kanssa messua, joka kutsuu kirkkoon ja puhuttelee niitä ihmisiä, joille kirkko on yleisesti vieraampi, on mielenkiintoista verrata Tuomasmessun musiikin toteutustapoja Miia Leinosen ja Kati Niemelän vuonna 2012 tekemään tutkimukseen, jossa he kysyivät seurakuntalaisilta odotuksia ja kokemuksia jumalanpalveluksista. Tuossa tutkimuksessaan he toteavat seuraavasti:

Musiikki oli monessa haastattelussa ensimmäinen asia, joka mainittiin jumalanpalveluksen tärkeäksi asiaksi. Musiikki oli sosiaalisen ulottuvuuden lisäksi jumalanpalveluksen elementeistä se, joka puhutti myös nuoria haastateltavia. Nuorille vaihtelu musiikissa oli tärkeää; he pitivät siitä, että musiikkia säestetään urkujen sijasta joskus pianolla tai bändin avustuksella ja että jumalanpalveluksessa voisi olla virsien lisäksi myös muuta musiikkia.

Myös ”vanhemmalle väelle” musiikki oli tärkeä asia, yksi haastateltavista totesikin, että musiikki merkitsee hänelle paljon ja on hoitavaa. (Leinonen, Niemelä 2012, 18.)

Ylläoleviin toiveisiin Tuomasmessun voidaan ajatella pystyvän vastaamaan. Tuomasmessussa musiikki toteutetaan isolla porukalla, mukana on lähes aina jonkinlainen kuoro tai lauluryhmä ja lisäksi bändi tai muu soitinryhmä. Virsien ja muiden laulujen säestys tapahtuu usein muilla soittimilla kuin uruilla. Lisäksi musiikki on pyritty suuntaamaan juuri odotetulle kohderyhmälle. Myös musiikin hoitavuus on rukouslauluja paljon sisältävässä Tuomasmessussa keskeisessä roolissa.

Liturgisesti Tuomasmessu poikkeaa perinteisen jumalanpalvelusten kirjan messun kaavasta rukousosaltaan, joka on sijoitettu sana-osan edelle ja on toteutukseltaan monipuolinen (Kotila 2004, 144). Rukousosa on myös kestoalta huomattavan pitkä verrattuna perinteisen messun rukousten kestoan (www.youtube.com/@Tuomasmessutv 2022). Rukousosan aikana messun osallistujat voivat liikkua kirkkotilassa vapaasti rukousalttareiden äärelle, kirjoittaa esirukouksiaan myöhemmin messussa tai rukouspiireissä rukoilua varten paperille, ja heillä on mahdollisuus myös henkilökohtaiseen esirukouspalveluun (Kotila 2004, 144; www.youtube.com/@Tuomasmessutv 2022). Musiikin osalta tämä näkyy siinä, että rukousosan aikana lauletaan rukouslauluja. Perinteiseen messuun verrattuna laulujen määrä onkin moninkertainen. Liturginen musiikki Tuomasmessussa pitää kuitenkin sisällään kaikki samat kohdat kuin nykyisessä perinteisessäkin messussa: Alkusiunauksen, Vuorotervehdyksen, *Kyrie*-litanian, Kunnian, Halleluja-laulun evankeliumitekstin yhteydessä, Ehtoollisrukouksen vuorolaulun, Pyhä-hymnin ja Jumalan Karitsa-hymnin. (*Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

Tuomasmessu pohjautuu kirkkovuoteen ja eroaa tällä tavalla muista erityismessuista. Näin ollen myös laulut vaihtelevat kirkkovuoden teemojen mukaisesti, ja käytettävissä oleva musiikillinen repertuaari onkin hyvin laaja. Tuomasmessussa laulettavat laulut eivät ole erikseen Tuomasmessua varten sävellettyjä lauluja, joten musiikki on suunniteltava ja harjoiteltava joka messua varten. Kun messun kesto voi olla kaksikin tuntia, musiikkia myös tarvitaan paljon. Erityisesti Tuomasmessun pitkä rukousosa lisää musiikin määrää suhteessa normaaliin messuun. Rukouslauluja lauletaan myös ennen messun alkamista samalla kun seurakunta saapuu ja hiljentyä messuun. (Lamminen 2003, 258.)

Tiivistetysti voidaan todeta, että Tuomasmessun erityispiirteet ovat elävä rukous, monipuolinen musiikki, puhutteleva saarna, rikas liturgia ja vapaaehtoisten toteuttajien runsas määrä. Tuomasyhteisö omilla internetsivuillaan toteaaakin Tuomasmessun olevan jumalanpalveluselämän laboratorio. Sen liturgiassakin on

nähty paljon erilaisia kokeiluja, esimerkiksi sitä on toteutettu myös tanssin ja näytelmän keinoin. (www.tuomasmessu.fi 2022.)

2.3 Tuomasmessujen laulukirjat sekä liturginen musiikki

Tuomasmessussa on alusta alkaen käytetty *Tuomaslauluja*-kirjan lauluja sekä sen loppusivuilta löytyvän jumalanpalvelusliitteen liturgisia melodioita ja sovituksia. Tämä kirja on ensimmäinen Tuomasmessuissa käytetty laulukirja. Se ilmestyi vuonna 1991, ja sen toimittivat Päivi Kerola, Petri Laaksonen, Soili Teittinen ja Heikki Uusitalo. Tästä kirjasta on olemassa myös uudistettu painos vuodelta 1995. *Tuomaslauluja*-kirjassa on valmiita sovituksia niin Taizé-lauluihin, gospel-lauluihin kuin virsiinkin. *Messulauluja*-kirja julkaistiin vuonna 1997 vanhan *Tuomaslauluja*-kirjan tilalle, ja nykyään virsikirjan ohella paljon käytetty laulukirja Tuomasmessuissa on *Uusia messulauluja* -kirja. *Tuomaslauluja*-kirjan lopussa on Tuomasmessun liturgiset sävelet myös osin sovitettuina neliääniselle kuorolle, ja vastaava Tuomasmessun kulku -liite löytyy myös *Uusia messulauluja* -kirjan loppupuolelta. (*Tuomaslauluja* 1991; *Messulauluja* 1997; *Uusia messulauluja* 2014.) Adventtisunnuntaina vuonna 2023 ilmestyy *Messulauluja 3* -kirja osana Tuomasmessun 35-vuotisjuhlavuotta. Sen toimittavat Inna Vintturi, Kati Pirttimaa, Jarkko Maukonen, Tuuli Malve sekä Eeva Johansson. (Kirjapaja 2022.)

Tuomaslauluja-kirjassa on laulusovitusten ohella myös soitinsovituksia, ja *Messulauluja* sekä *Uusia messulauluja* -kirjoissa on ainoastaan kuorosovituksia. Molempien kirjojen laulut koostuvat useista lähteistä, ja niiden valitsemisprosessissa on otettu huomioon laulujen yhteislaulukelpoisuus sekä jumalanpalveluskäytön mahdollisuudet. (Lamminen 2003, 259-260; *Tuomaslauluja* 1991; *Uusia messulauluja* 2014.) Tuomasmessun omaa liturgista musiikkia, johon tässä työssä kiinnitän erityisen huomioni, ovat säveltäneet Petri Laaksonen, Matti Rantatalo, Veikko Rauhaniemi, Per Harling ja Jacques Berthier. Heistä kolme ensimmäistä ovat säveltäneet liturgiset melodiansa juuri Tuomasmessua varten. Per Harlingin ja Jacques Berthierin sävellykset puolestaan

on poimittu muista yhteyksistä mukaan Tuomasmessuun. (*Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222).

2.4 Jumalanpalvelusuudistus musiikillisesta näkökulmasta

Tässä työssäni puhuessani jumalanpalvelusuudistuksesta, tarkoitan viimeisintä jumalanpalvelusuudistusta, joka valmistui vuosituhannen vaihteessa ja otettiin käyttöön ensimmäisenä adventtisunnuntaina vuonna 2000.

Luterilaisessa messussa musiikilla on aina ollut iso tehtävä ja merkitys. Messu on ilon ja kiitoksen juhla, minkä vuoksi sen musiikki toimii ilon ja kiitoksen äidinkielenä. Musiikki nousee messun ytimestä, ja seurakunta on laulava seurakunta, *ecclesia cantans*. (Vatanen 2003, 102.)

Uskonpuhdistaja Martti Luther kirjoitti säveltäjä Ludwig Senfillelle vuonna 1530 seuraavasti:

En emmi väittää, että teologian jälkeen ei ole mitään taidetta, joka olisi musiikin vertainen. Tosiasia on, että profeetat eivät käyttäneet mitään muuta taidetta niin kuin musiikkia. He eivät ole pukeneet teologiaa geometrian, aritmetiikan tai astronomian kielelle, vaan liittäneet teologian ja säveltaiteen mitä läheisimmin toisiinsa ja julistaneet totuutta psalmein ja lauluin. (Haapasalo 2004, 113.)

Tästä vahvasta luterilaisesta messun ja musiikin välisestä historiasta ja yhteenkuuluvuuden ajatuksesta johtuen on luonnollista, että myös jumalanpalvelusuudistuksessa musiikki on merkittävässä osassa. Uusin *Virsi*kirja hyväksyttiin kirkolliskokouksessa vuonna 1986, ja jumalanpalvelusuudistuksen myötä myös liturgisiin musiikkeihin kiinnitettiin huomiota (*Virsi*kirja 1986).

Tarkastellessa jumalanpalvelusten kaavoja ennen ja jälkeen jumalanpalvelusuudistuksen on nähtävissä runsaasti samankaltaisuutta, mutta

erjakin löytyy. Yksi keskeisistä muutoksista kiinnittää huomion jo kaavoja selaillessa: vanhassa messun kaavassa liturgisille musiikeille useissa kohdissa messua ei ole ollenkaan vaihtoehtoja. Niissä kohdin, joissa on useampi sävelmä kirjoitettuna, vaihtoehto ei ole vapaasti valittavissa, vaan sävelmän valinta määräytyy jumalanpalvelusta toimittavien pappien lukumäärän mukaan. Ehtoollisen vuorotervehdyksessä seurakunnan vastausmusiikkiin on vaihtoehto olemassa, mutta tällöin muuttuvat myös sanat. (*Messusävelmistö* 1964.) Muuten vaihtoehtoisia melodioita ei vanhassa kaavassa ole Pyhä-hymniä lukuun ottamatta. Uudessa messun kaavassa on sen sijaan olemassa vaihtoehtoja, joista voi valita mieluisan melodian jo samankin sävelmäsarjan sisällä. Uudempi käytäntö on samanlainen Tuomasmessun kaavan kanssa. Tuomasmessussa useita sävelmävaihtoehtoja on ollut alusta asti tähän päivään saakka, kun perinteiseen messuun nämä tulivat nyt jumalanpalvelusuudistuksen myötä. (*Virsi* 1987; *Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

Toinenkin eroavaisuus vanhan ja uuden kaavan liturgisen musiikin välillä näkyy jo nopealla silmäilyllä. Vanhassa kaavassa nuottikuvaan on merkitty paljon dynamiikkavaihteluita ja ohjeita tempoihin. Nuotin yläkulmassa komeilevat merkinnät: ”Hitaanlaisesti, ”vilkkaasti” sekä latinankielinenkin esittämisohje ”*Maestoso*”. Sävelmät myös päättyvät usein fermaattiin. Liturgisen hymnin sisällä käytetään vanhassa kaavassa yksittäisiä, pitkiä yhden tahdin pituisia, vain kerran hymnin aikana esiintyviä trioleja niin alkutervehdyksen jälkeisessä Pienessä kunniassa kuin ehtoollista edeltävässä Vuorotervehdys-laulussakin. Nuottikuvallisesti vaihtojakoinen tahtilaji on vanhassa ja uudessa messusävelmistössä merkitty eri tavalla: sävelmistössä ennen jumalanpalvelusuudistusta on merkitty tahtiviivat ja ikään kuin vaihtuvat tahtilajit, kun taas uudessa sävelmistössä tahtiviivat on näiltä osin jätetty pois. Näiden eroavaisuuksien perusteella olenkin tullut johtopäätökseen, että jumalanpalvelusuudistuksessa liturgista musiikkia on muutettu helppotajuisempaan ja helpommin opittavaan suuntaan. Myös sen nuoteista tuli jumalanpalvelusuudistuksessa helppolukuisempia. Tuomasmessun ideointivaiheessa oli tarkoitus toteuttaa messu, jossa muutkin kuin kirkossa paljon käyvät ihmiset voisivat tuntea olonsa kotoisaksi ja tervetulleeksi, ja tämä

Tuomasmessun perustavanlaatuinen ajatus ilmenee myös sen liturgisessa musiikissa.

Aikaisemmin oli messun kaavassa mahdollisuus aloittaa messu Johdantolauseella ja Pienellä kunnialla tai Introituksella. Vanhan testamentin tekstiä ei jumalanpalveluksessa aikaisemmin luettu, joten musiikin näkökulmasta uusi messun kaava kahden Raamatun lukukappaleen myötä on mahdollistanut laajempaa musiikin käyttöä, kun näiden välissä voidaan soittaa tai laulaa Vastausmusiikki. Myös seurakunnan yhdessä laulama virsi on mahdollinen tekstien välillä nykyisessä kaavassa. Tuomasmessun liturgian osalta tätä muutosta ei tehty, ja Tuomasmessussa luetaan edelleen vain yksi raamatun teksti ennen evankeliumin lukemista. (*Messusävelmistö* 1964; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

Vanhassa messusävelmistössä ei ole Halleluja-laulua evankeliumin yhteydessä, vaan tämä tapa yleistyi jumalanpalvelusuudistuksen myötä ja löysi tiensä myös messun kaavaan. Tämän kirjallisen työn näkökulmasta on mielenkiintoista, että Tuomasmessussa Halleluja-laulu laulettiin jo sen alkuajoista lähtien evankeliumin molemmin puolin. Toki Halleluja-laulun laulaminen tässä kohtaa messua pohjautui vanhaan kristilliseen traditioon, mutta ei kuitenkaan ollut tapana edellisen jumalanpalvelusten kaavan aikaan muualla kuin Tuomasmessussa. (*Messusävelmistö* 1964; *Tuomaslauluja* 1995, 169.)

Yksi eroavaisuus vanhemman ja uudemman kaavan välillä liittyy Rauhan toivottamiseen. Se ei liity musiikkiin, mutta antaa kuitenkin viitteitä mahdollisesta Tuomasmessun liturgian vaikutuksesta jumalanpalvelusuudistukseen. Tuomasmessun kaavassa on kohta, jossa liturgi kehottaa seurakuntalaisia toivottamaan toisilleen rauhaa ennen Herran rauha-hymniä, jota seuraa Jumalan Karitsa -hymni ja pian tämän jälkeen ehtoollisen vietto. Ennen jumalanpalvelusuudistusta tällaista mahdollisuutta ei jumalanpalvelusten kaavasta löytynyt, mutta nykyisessä kaavassa on maininta tällaisestakin vaihtoehdosta. (*Jumalanpalvelusten kirja* 2000; *Tuomaslauluja* 1995, 173.)

Aiemmin myös evankeliumin jälkeen oli uskontunnustus, saarnavirsi ja tämän jälkeen saarna. Uudessa kaavassa uskontunnustus tulee vasta saarnan jälkeen, jolloin päivän virsi lauletaan juuri ennen evankeliumitekstiä ja saarna. Seurakuntalaisen näkökulmasta virsi on vielä tuoreena mielessä saarnan alkaessa, kun uskontunnustus on siirtynyt myöhempään vaiheeseen, ja käytännön seurakuntatyössä olenkin kuullut saarnaavien pappien välillä viittaavan myös Päivän virteen.

Nykyisessä kaavassa ei ole vuorotervehdystä ennen yhteistä esirukousta. Aiemmassa kaavassa myös *Offertorium* (uhrivirsi) oli ennen esirukousta, kun taas uudessa kaavassa tämä on esirukouksen jälkeen. Ehtoollisen kiitosrukouksen jälkeen oli vanhassa kaavassa Vuoroylistys, mikä on tänäkin päivänä mahdollinen, mutta usein jumalanpalveluksissa käytetään uuden kaavan vaihtoehtoista ylistysvirttä. Vanhassa kaavassa ei ollut erillistä lähettämistä messun päätteeksi. Tällä saattaa olla vaikutusta loppumusiikkivalintoihin. Uudessa kaavassa on myös panostettu erilaisiin variaatiomahdollisuuksiin aiempaa enemmän, erityisesti rukousten osalta. Tässä näen yhteyden aiemmissa luvuissa esille tuodun Tuomasmessun rukouslaulujen runsauteen. Rukouksen liittäminen musiikkiin on nähty jumalanpalvelusuudistuksessa tärkeäksi mahdollisuudeksi, ja tämä oli huomioitu Tuomasmessujen musiikillisessa kaavassa jo aiemmin. (*Messusävelmistö* 1964; *Messusävelmistö* 2000.)

3 TUOMASMESSUN LITURGIA ENNEN JA NYT

Tarkastelen Tuomasmessun kulku -liiteosaa kahdesta laulukirjasta. Ensimmäinen kirja on vuonna 1991 julkaistu *Tuomaslauluja*. Se on ensimmäinen kirja, jota on käytetty Tuomasmessuissa ja josta löytyy Tuomasmessun kaava liturgisine musiikkeineen. Vertailen tämän kirjan sisältämää Tuomasmessun kaavaa vuoden 2014 *Uusia messulauluja* -kirjan vastaavaan kaavaan. *Uusia messulauluja* on toistaiseksi viimeisin julkaistu kirja, joka pitää sisällään myös Tuomasmessun kaavan liiteosan. Vertailen näiden kirjojen liturgista musiikkia keskenään niin kaavojen kuin musiikillisen sisällönkin näkökulmasta. Havainnoin Tuomasmessun liturgisen musiikin muutoksia, jotta niitä voidaan verrata jumalanpalvelusuudistuksen mukanaan tuomiin muutoksiin messun liturgisessa musiikissa.

3.1 Messun aloitus

Ensimmäinen osa, Messun aloitus, on näissä eri kirjoissa hyvin yhteneväinen. Kummankin kirjan kaavan mukaan ensin kirkossa vallitsee hiljaisuus, ja messun alkua odotellessa lauletaan rukoushymnejä. Näiden aikana kirkossa voi kiertää rukousalttareille ja sytyttää siellä kynttilöitä. Varsinainen tilaisuus alkaa juontajan alkusanoilla, joiden jälkeen lauletaan alkulaulu. Alkulaulun aikana seurakunta seisoo, ja messun toimittajista koostuva kulkue saapuu pääalttarille. (*Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.) Tähän saakka kaava on käytännössä identtinen, joitakin sanamuotojen eroavaisuuksia lukuun ottamatta.

Ensimmäinen selkeä ero on nähtävissä alkusiunauksessa: *Tuomaslauluja*-kirjassa liturgi aloittaa alkusiunauksen sanomalla ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Aamen.” Tähän seurakunta vastaa: ”Aamen.” Tässä kohtaa on maininta ristimerkin tekemisen mahdollisuudesta. *Uusia messulauluja* -kirjassa tämä alkusiunaus vastauksineen on nuotinnettu samoilla Petri Laaksosen ja Veikko Rauhaniemen säveltämällä sävelmävaihtoehdoilla, joita myöhemmin käytetään mm. Vuorotervehdyksen ja Herran rauha -laulun yhteydessä. Liturgisen musiikin

Vuorotervehdys

Veikko Rauhaniemi

Liturgi: B \flat B \flat /D E \flat Fsus4 F7 B \flat Srk: F/A Gm Cm7 B \flat Fsus4 F7 B \flat

Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne. Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

Nuottikuva 2 2. Veikko Rauhaniemen säveltämä Vuorotervehdys *Tuomaslauluja* ja *Uusia messulauluja* -kirjoissa.

3.2 Yhteinen rippi ja ylistys

Tuomasmessun toinen osa, Yhteinen rippi ja ylistys, on samoin hyvin samankaltainen molemmissa kirjoissa. Rippi alkaa yhteisellä synnintunnustuksella, johon on molemmissa kirjoissa annettu muutama valmis esimerkki. Nämä ovat keskenään erilaisia, mutta idea on kuitenkin sama: muutamasta vaihtoehdosta voidaan poimia yksi valmiiksi kirjoitettu ja yhdessä lausuttava synnintunnustusrukous.

Yhteistä synnintunnustusta seuraa kummassakin kirjassa Avustajien tunnustukset, jotka molempien ohjeiden mukaan voidaan jättää myös pois. Näissä Avustajien tunnustuksissa on mukana nuottiesimerkkejä, joiden mukaan seurakunta voi laulaa Avustajien tunnustusten väleissä. Nämä nuottivaihtoehdot poikkeavat osin toisistaan, ja tästä voidaankin vetää johtopäätös, että vuosien saatossa on päädytty osittain eri melodioihin. Kummassakin kirjassa ensimmäisenä vaihtoehtona on Jacques Berthierin säveltämä Taizé-hymni (Nuottikuva 3). Mielenkiintoista kuitenkin on, että *Tuomaslauluja*-kirjassa tämä hymni lauletaan kolmeen kertaan siten, että kahdella ensimmäisellä kerralla lauletaan sanat: ”Herramme Kristus, Jumalan Poika, armahda meitä.” Kolmannella kertauksella sanat menevät: ”Herramme Kristus, Jumalan Poika, anna meille rauha.” *Uusia messulauluja* -kirjassa sama Katumushymni on kirjoitettu suoraan sanoilla: ”Herramme Kristus, Jumalan Poika, anna meille rauha.” Tämä hymni on merkitty kertausmerkein toistettavaksi, eikä ”Armahda meitä”-kohtaa uudemmassa kirjassa lauleta ollenkaan. Tämä on mielenkiintoinen eroavaisuus, mutta ei liity sinänsä

jumalanpalvelusuudistukseen, koska messun kaavassa lauletaan ”Herra, armahda meitä” sekä ennen että jälkeen jumalanpalvelusuudistuksen. Samoin sekä vanhan että uuden messun kaavassa *Kyrie*-litaniasta puolestaan puuttuu tuo rauhan pyytäminen kokonaan. Tuomasmessu pitää siis kiinni tavasta yhdistää rauhan pyytäminen *Kyrie*-litaniaan, vaikka sitä ei ole jumalanpalvelusten kirjassa ollut sen enempää ennen jumalanpalvelusuudistusta kuin sen jälkeenkään.

(*Messusävelmistö* 1964; *Messusävelmistö* 2000.)

Katumushymni

Jacques Berthier

S
A

Her-ram-me Kris-tus, Ju-ma-lan Poi-ka, ar mah-da mei-tä! an-na meil-le rauha!

T
B

Hyräillen

Nuottikuva 3. Jacques Berthierin säveltämä Katumushymni *Tuomaslauluja*-kirjassa. *Uusia messulauluja* -kirjassa sävelmä on sama, mutta se lauletaan kahteen kertaan ja molemmilla kerroilla lopussa on tässä nuottikuvassa kolmannen maalin sanat ”anna meille rauha!”

Tuomaslauluja-kirjassa Katumushymnivaihtoehtoina ovat myös vähemmälle käytölle jääneet Ortodoksinen *Kyrie eleison* (Nuottikuva 4) sekä vailla säveltäjän nimeä oleva lyhyt Herramme, Herramme, armahda! -laulu (Nuottikuva 5). Näissä vaihtoehtoisissa ja vähemmän käytetyissä lauluissa ei lauleta ”Anna meille rauha” eikä ”*Dona nobis pacem*” ollenkaan. Kaikki vanhemman kirjan katumushymnivaihtoehdot on kirjoitettu kolmi- tai neliääniselle kuorolle ilman sointumerkkejä. Herramme, Herramme, armahda! -laulussa vaihtuu tahtiosoitus viimeiselle tahdille, vaikka siinä on yhteensäkin vain kolme tahtia. Uuden tahtilajin jälkeen tulee kertaus, jolloin palataan taas alkuperäiseen tahtimerkintään. Tämä on mielenkiintoista ottaen huomioon Tuomasmessun helppotajuisuuden ja kansanläheisyyden periaatteet. Kokonaisuutta tarkastellen tällaisia tahtilajien muutoksia esiintyy kuitenkin hyvin vähän. Vähemmän yllättävää on, että tästä

vaihtoehdosta on luovuttu ja uudessa kirjassa olevat vaihtoehdot Jacques Berthierin sävellykselle ovatkin hyvin helposti mieleenpainuvia.

Ortodoksinen liturgia

Musical score for Kyrie eleison in Orthodox liturgy. The score is for Soprano (S), Alto (A), Tenor (T), and Bass (B). The key signature is three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 8/4. The lyrics are: Ky - ri - e e - lei - son, Ky - ri - e e - lei - son, Ky - ri - e e - lei - son.

Nuottikuva 4. Ortodoksinen *Kyrie eleison* Tuomaslauluja-kirjassa.

Musical score for Herramme, Herramme, armahda! -laulu. The score is for Soprano (S), Alto (A), Tenor (T), and Bass (B). The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The lyrics are: Her - ram - me, Her - ram - me, ar - mah - da!

Nuottikuva 5. Vailla säveltäjän nimeä oleva lyhyt Herramme, Herramme, armahda! -laulu *Tuomaslauluja*-kirjassa.

Uusia messulauluja -kirjassa on ortodoksisen katumushymnin tilalla niin ikään *Kyrie eleison*- hymni. Tämä hymni on ghanalaisen Dinah Reindorfin säveltämä, ja siinä on kirjoitettuna vain melodia, sanat ja sointumerkit (Nuottikuva 6).

Kolmantena vaihtoehtona uudempi kirja esittää Petri Laaksosen säveltämän Herra, armahda meitä -laulun, jonka melodian käsittely samaa rytmistä teemaa toistaen eri sävelkorkeuksilta tuo mieleen Messusävelmistön Herra, armahda meitä -laulut eri sävelmäsarjoissa. Tämä Petri Laaksosen sävellys on kirjoitettu siten, että sen mukaan voi laulaa neliääninen kuoro tai lauluryhmä. Lisäksi mukana ovat sointumerkit (Nuottikuva 7).

Dinah Reindorf (Ghana)

Cm Cm/B \flat A \flat G Cm Cm \flat G/C G7/D Cm/E \flat Fm Cm Fm Fm/D Cm/G

Ky - ri - e e - lei - son. Ky - ri - e e - lei - son. Ky - ri - e e - lei - son - Ky - ri e e - lei - son.

8 A \flat 7 3 G7 Cm
lei - son.

Nuottikuva 6. Dinah Reindorfin säveltämä *Kyrie eleison Uusia messulauluja* -kirjassa.

Petri Laaksonen

S
A Dm F/C B \flat Gm Dm Am/C B \flat Gm C A7/C \sharp
Her-ra ar - mah-da mei-tä, Kris-tus ar - mah-da mei-tä. Her-ra ar - mah-da

6 Dm Gm B \flat Csus4 C7 Dm
mei - tä, Kris - tus ar - mah - da.

Nuottikuva 7. Petri Laaksosen säveltämä Herra, armahda meitä -laulu *Uusia messulauluja* -kirjassa.

Mikäli Tuomasmessussa toteutetaan Avustajien tunnustukset, niitä seuraa Katumushiljaisuus ja Synninpäästö, johon seurakunta vastaa aamenella ja voi samalla tehdä ristinmerkin. Tässä kohtaa molempien kirjojen ohjeistus on täysin samanlainen.

Tuomaslauluja-kirjassa synnintunnustuksen ja synninpäästön jälkeen messun kaava jatkuu suoraan Kunniaan ja kiitosvirteen tai kiitoslauluun. *Uusia messulauluja* -kirjassa tämän vastaavan ripin jälkeen on esitetty myös

vaihtoehtoisia tapoja toimittaa rippi. Niistä siis ensimmäisenä on mainittu tämä sama tapa, joka on yllä esitelty ja joka löytyy vanhemmasta kirjasta ainoana vaihtoehtona. Uudemmassa kirjassa kaavaa on mahdollista muuttaa ja varioida muutamalla vaihtoehtoisella kaavalla. (*Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

Uusia messulauluja -kirjassa yhteinen synnintunnustus ja sitä seuraavat avustajien tunnustukset on mahdollista korvata esimerkiksi siten, että ehtoollisavustajat jäävät liturgin viereen ja polvistuvat alttarikaiteelle Synnintunnustukseen. Synnintunnustus on liturgin ja seurakunnan välistä vuoropuhelua, jossa seurakunta yhtyy Tuomasmessun kulku -liitteestä löytyviin osuuksiin yhteen ääneen. Tätä vuoropuhelurukousta kutsutaan kirjassa nimellä Rukous Jumalan varaan jättäytymisestä. Sen jälkeen lauletaan yhdessä Katumushymni, joiden vaihtoehdot on edellä kerrottu, ja lopuksi on Armon vakuutus tai Synninpäästö. Synnintunnustuksen kolmas mahdollinen toteutustapa *Uusia messulauluja* -kirjan mukaan on nimeltään Liturgin ja musiikin-/kuoronjohtajan yhdessä sopima synnintunnustusosio. Sen toteutustapa pitää sisällään monia erilaisia vaihtoehtoja, mutta ideana kuitenkin on, että se voidaan toteuttaa esimerkiksi tilaisuutta varten erikseen kirjoitetun rukouksen ja Taizé-laulujen tai muiden sopivien laulujen avulla. (*Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

Kuten luterilaisessa messussa yleensäkin, myös Tuomasmessussa synninpäästöä seuraa Kunnia ja Kiitosvirsi tai -laulu, jotka lauletaan seisten. Molemmissa tarkastelemissani Tuomasmessun kulku-liitteissä Kunnia on Petri Laaksosen säveltämä, ja siinä on seurakunnan osuus ”ja maassa rauha ihmisille, joita hän rakastaa” kirjoitettuna neliääniselle kuorolle tai lauluryhmälle sointumerkein. Sanat ja melodia muistuttavat paljon *Messusävelmistön* Kunniaa. Toki ne ovat omia sävellyksiään, mutta tietyllä yksinkertaisella tavallaan perinteistä messusävelmistöä kunnioittavia.

3.3 Yhteinen rukous

Seuraavaksi Tuomasmessussa on sen omaleimainen Yhteinen rukous –osuus. Rukouslaulujen soidessa seurakuntalaiset voivat yhtyä niihin omalla laulullaan, liikkua rukousalttareiden luokse ja kirjoittaa siellä oleville lapuille omia rukousaiheitaan, tai saada henkilökohtaista esirukousta. Heillä on myös mahdollisuus öljyllä voiteluun. Rukousjakson lopulla osa lapuille kirjoitetuista rukouksista luetaan koko seurakunnan esirukouksena ääneen, ja loppujen puolesta rukoillaan myöhemmin vapaaehtoisissa rukouspiireissä. Musiikki on isossa osassa tätä kestoltaan pitkäkööä rukousjaksoa. Verrattuna tavalliseen jumalanpalvelukseen rukousjakso on huomattavan paljon pidempi kuin esimerkiksi yhteinen esirukous messussa. (Tuomasmessu/youtube 2022; *Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

3.4 Jumalan sana

Neljäs Tuomasmessun rakenteellinen iso osa on Jumalan sana. Tämä osuus alkaa Päivän virrellä tai laululla. Tämän jälkeen molemmissa kirjoissa esitetään luettavaksi Raamatusta Uuden testamentin tai Vanhan testamentin lukukappale. Tämä vain toisen lukukappaleen lukeminen oli jumalanpalvelusuudistusta edeltävässä messun kaavassa, ja on mielenkiintoista, että sama tapa on Tuomasmessussa jatkunut, vaikka jumalanpalvelusuudistus toi messuun tavan lukea molemmat tekstit. Tuomasmessu noudattaa tässä kohtaa siis edelleen vanhaa, nykyistä jumalanpalvelusuudistusta edeltävää tapaa lukea vain yksi Raamatun teksti ennen evankeliumitekstiä. Viikomessin kaava on tosin tältä osin Tuomasmessun kaavan kanssa yhteneväinen. Koska Tuomasmessu ei ole pääjumalanpalvelus vaan iltamessu, se vastaakin ennemmin viikomessua tältä osin. Tässä työssäni kuitenkin vertaan Tuomasmessun liturgiaa pääjumalanpalveluksen messun kaavaan, ja siksi tuon tämän eroavaisuuden esiin.

Raamatun lukukappaleen jälkeen lukija toteaa: ”Tämä on Jumalan sana”, johon seurakunta vastaa: ”Kiitos Jumalalle.” Myös tämä Raamatun tekstin luvun jälkeinen lyhyt kommentointi on tullut perinteisen messun kaavaan vasta

jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen (*Messusävelmistö* 1964; *Messusävelmistö* 2000). Kuitenkin ennen jumalanpalvelusuudistusta Tuomasmessu oli tuonut tämän tavan kristillisestä perinteestä messuunsa.

Uuden testamentin tai Vanhan testamentin lukukappaleen jälkeen seurakunta nousee laulamaan Halleluja-laulun. Sekä *Tuomaslauluja*- että *Uusia messulauluja* -kirjassa Halleluja-lauluille on eri vaihtoehtoja nuotein kirjoitettuna Tuomasmessun kulku -liitteisiin. Yhteistä kaikille vaihtoehdoille on se, että niissä lauletaan Halleluja kolminkertaisesti, tai kertausten kanssa yhteensä kuusi kertaa. Tämä kolminkertainen Halleluja on myös tuttu Messusävelmistöistä ja sitä käytetään nykyään samoin perinteisessä jumalanpalveluksessa. Sävelmät poikkeavat muuten täysin toisistaan, mutta *Tuomaslauluja*-kirjan viimeisin Halleluja-lauluvaihtoehto on *Messulauluja*-kirjassa esitetty aivan ensimmäisenä. Uudemmassa kirjassa toinen Halleluja-laulun vaihtoehtoinen melodia on Taizén rukousyhteisössä sovitettu vanha ortodoksinen melodia, ja siinä on Halleluja-laulun välillä myös venäjänkielinen osuus. (*Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.) Tämä tuo Tuomasmessuun kansainvälisempää tunnelmaa. Jumalanpalvelusuudistusta ei ole 2000-luvun jälkeen tehty, mutta toisaalta *Virsi*kirja sai lisävihkonsa 2015, eli vuosi *Uusia messulauluja* -kirjan julkaisemisen jälkeen. Virsikirjan lisävihkon virsien valinnassa yksi näkökulma oli juuri kansainvälisyys, ja virsikirjan lisävihkosta löytyykin runsaasti myös vieraskielisiä virsiä. Liturgiset laulut perinteisessä messussa ovat suomenkielisiä, lukuun ottamatta Raamatusta tuttuja huudahduksia, kuten Halleluja, Hoosianna ja Aamen.

Päivän virren tai laulun jälkeen on molemmissa kirjoissa saarna, ja *Tuomaslauluja*-kirjassa on kirjattu hetken hiljaisuus saarnan jälkeen. *Uusia messulauluja* -kirjassa hiljaisuutta ei ole erikseen kirjoitettu, vaan saarnan jälkeen on suoraan merkitty Uskontunnustus seisten. *Tuomaslauluja*-kirjassa Uskontunnustus tulee vasta hiljaisuuden jälkeen. (*Tuomaslauluja* 1991, 165-175; *Uusia messulauluja* 2014, 208-222.)

3.5 Ehtoollinen

Viides messun osa Tuomasmessussa on Ehtoollinen. Ehtoollisosa alkaa kummassakin kirjassa Kolehtivirrellä tai -laululla, jonka aikana kerätään kolehti. Tämän jälkeen on Kiitosrukous, johon seurakunta vastaa *Tuomaslauluja*-kirjan mukaan: ”Aamen. Kiitetty olkoon Jumala iankaikkisesti.” *Uusia messulauluja* -kirjan mukaan liturgi päättää rukouksen aameneen, johon seurakunta vastaa: ”Kiitetty olkoon Jumala iankaikkisesti.” Erot näiden kahden kaavan välillä ovat kautta linjan yhtä hiuksenhienoja. Ehtoollisvuorolauluissa on jälleen kaksi sävelmävaihtoehtoa kummassakin kirjassa, ja ne ovat keskenään täysin samat. Nämä sävelmät ovat samoja sävelmiä kuin Alkusiunauksessakin. Vuorolaulu toteuttaa sunnuntaiaamun messun kaavasta tuttua kaavaa joitain sanoja ja viimeisten säkeiden sanallista sisältöä lukuun ottamatta. Liturgi laulaa ensin: ”Herra olkoon teidän kanssanne.” Tähän seurakunta vastaa: ”Niin myös sinun henkesi kanssa.” Liturgi jatkaa: ”Ylentäkää sydämenne Jumalan puoleen.” Seurakunta vastaa: ”Ylennämme sydämemme Jumalan puoleen.” Liturgi laulaa taas: ”Kiittäkää Jumalaa, meidän Herraamme.” Tähän seurakunta vastaa: ”Hänelle yksin kiitos ja kunnia!” Nämä sanat ja myös sävelmät ovat siis säilyneet muuttumattomina vähintään 25 vuoden ajan Tuomasmessun liturgiassa.

Prefaatio, eli Ylistysrukous ennen ehtoollista, johdattaa ehtoollisen viettoon ja liittyy kirkkovuoden ajankohtaan. *Prefaation* jälkeen lauletaan Pyhä-hymni. *Uusia messulauluja* -kirjassa annetaan Pyhä-hymnin kohdalla ohje seisten laulamisesta avoimin, kohotetuina käsin. Tämä Jumalan palvomiseen liittyvä käsien ylistykseen nostaminen laulun ajaksi on ollut luterilaisessa messussa suhteellisen harvinaista - kristillisissä vapaissa kirkoissa sekä joissain karismaattisimmissa herätysliikkeissä sen sijaan hyvinkin tavallista. *Tuomaslauluja*-kirjassa ohjeita kohotetuista käsistä ei anneta.

Pyhä-hymnin sisällöllinenkin vertaaminen on mielenkiintoista. Samalla kun *Tuomaslauluja*-kirjassa on Matti Rantatalon sävellys, jonka sanat ovat hyvin yhtenevät *Messusävelmistön* Pyhä-hymnien kanssa (Nuottikuva 8), on *Uusia messulauluja* -kirjassa Per Harlingin säveltämä Pyhä-hymni, jossa on otettu

sanoituksen puolesta paljon vapauksia suhteessa alkuperäiseen Pyhä-hymniin (Nuottikuva 9). Se onkin säkeistö- ja kertaussosioineen muiltakin osin hengelliseen populaarimusiikkiin kuuluva laulu, joka toimisi sellaisenaan yhteislauluna vaikka rippikoululeirin iltaohjelmassa. Tyyllillisesti tällaista musiikkia käytetään myös monesti kristillisissä vapaissa kirkkoissa sekä karismaattisissa herätysliikkeissä, joten käsien kohottamiskehotus on samassa linjassa musiikin kanssa.

Tuomaslauluja-kirjassa ei vaihtoehtoista Pyhä-hymniä ole, mutta *Uusia messulauluja* -kirjassa on myös Petri Laaksosen säveltämä Pyhä, jonka sanat puolestaan ovat hyvin yhteneväiset Messusävelmistön kirjan Pyhä-hymnien kanssa (Nuottikuva 10). Lisäksi *Uusia messulauluja*-kirjassa annetaan vaihtoehtoisia muita Pyhä-hymniksi soveltuvia lauluja ja mainitaan erikseen saman kirjan laulu 60, Pyhä, pyhä, pyhä. Tämä laulu on Franz Schubertin *Saksalaisesta messusta*, ja sen ovat sanoittaneet Pyhä-hymnin sanojen pohjalta Inna ja Juha Vintturi.

Pyhä, pyhä, pyhä

Matti Rantatalo

Py-hä, Py-hä, Py - hä Her - ra Se - ba - ot! Kaik kima on täyn - nä

7 hä-nen kun - ni-aan - sa. Hoo - si - an - na kor - ke-u - des - sa!

Nuottikuva 8. Alkua Matti Rantatalon säveltämästä Pyhä-hymnistä. Tämä Pyhä-hymni kokonaisuudessaan löytyy *Tuomaslauluja*-kirjassa olevasta Tuomasmessun kulku -liiteosasta.

Pyhä

Per Harling

Pyhä yk-si yh-tei-nen, o-let Her-ra i-kui-nen, sa-lai-saa-vuit maa-il-maan, saa-vuit mei-tä aut-ta-maan Si-nä

5 suu-teen kät-key-dyt, o-let luo-nam-meny-t. Si-nä an-nat ra-vin-non, ruu-mii si lei-päon. O-let Py-hä,

12 o-let yk-si

Nuottikuva 9. Alkua Per Harlingin säveltämästä Pyhä-hymnistä, joka löytyy *Uusia messulauluja* -kirjasta.

Petri Laaksosen

Pyhä, pyhä, pyhä Her-ra Se-ba-ot. Kaik-ki maa on täyn-nä

7 Hä-nen kun-ni-aan-sa. Hoo-si-an-na, hoo-si-an-na kor-ke-uk-sis-sa,

Nuottikuva 10. Alkua Petri Laaksosen säveltämästä Pyhä-hymnistä, joka löytyy *Uusia messulauluja* -kirjasta.

Pyhä-hymnin jälkeen molemmissa kirjoissa messun kaava jatkuu

Ehtoollisrukouksella, Ehtoollisen asetussanoilla sekä Muistorukouksella, jota

seuraa Isä meidän -rukous. *Uusia messulauluja* -kirjassa Isä meidän -rukouksen

kohdalla on mainittu myös mahdollisuudesta laulettuun rukoukseen, ja

esimerkkisävelmäksi on annettu jumalanpalveluslaulun 805 A-vaihtoehto. Tämä

sävelmä on perinteinen gregoriaanisen kirkkolaulun sävelmävaihtoehto.

Erityisesti uudempaa kirjaa ei voida kritisoida turhan suppeasta musiikillisesta otteesta liturgisten musiikkivaihtoehtojen puolesta.

Rauhan tervehdyksen osalta liturginen järjestys on hieman muuttunut *Tuomaslauluja*- ja *Uusia messulauluja* -kirjojen välissä. *Tuomaslauluja*-kirjassa liturgi kehottaa jo ennen Vuorolaulua seurakuntalaisia toivottamaan toisilleen rauhaa kättelemällä, mutta *Uusia messulauluja* -kirjassa tämä tapahtuu vasta Vuorolaulun jälkeen. Nykyisen kirkkokäsikirjan messun kaavassa mainitaan rauhan toivottamisen mahdollisuudesta myös Vuorolaulun jälkeen. Vanhemmassa kaavassa tätä ei ollut ollenkaan. Tosin rauhan toivottamiseen kehoitus on nykyisessäkin messun kaavassa vapaaehtoinen. Tämä tukee ajatusta, että Tuomasmessun liturgia on rikastuttanut *Kirkkokäsikirjan* messun liturgiikkaa tuoden vanhan katolisen perinteen rauhan toivottamisesta messuun mahdolliseksi. Rauhantervehdyksen vuorolauluna toimivat molemmissa kirjoissa samat Petri Laaksosen ja Veikko Rauhaniemen sävellykset kuin Messun aloitus -osan Vuorotervehdyksessä.

Ennen ehtoollisen viettoa lauletaan vielä Jumalan Karitsa -hymni. Kummassakin kirjassa tähän on annettu kaksi vaihtoehtoista sävelmää, ja kummankin kirjan ensimmäinen hymnivaihtoehto on sama Matti Rantatalon sävellys (Nuottikuva 11). Se on yksinäinen ja soinnutettu sävelmä, jossa ensin kerrataan Pyhä-hymnin alkuosa: ”Oi Jumalan Karitsa, joka pois otat maailman synnin, armahda meitä, armahda meitä.” Kertauksen jälkeen jatketaan vielä: ”Oi, Jumalan Karitsa, joka pois otat maailman synnin, anna meille rauhasi ja siunauksesi!”. Tätä samaa ”armahda meitä”-kohdan kertaamista ja lopuksi rauhan toivomista on käytetty kaikissa muissakin molempien kirjojen Jumalan Karitsa -hymneissä sekä myös jumalanpalvelusten kaavoissa ennen ja jälkeen jumalanpalvelusuudistuksen. Toisena vaihtoehtoisena Jumalan Karitsa -hymninä on kummassakin kirjassa tarjottu Petri Laaksosen sävellystä, mutta eri melodioilla. *Tuomaslauluja*-kirjassa Petri Laaksosen sävellys on kaksinäköinen laulunuohti sointumerkein (Nuottikuva 12) ja uudemmassa kirjassa nelinäköinen laulunuohti sointumerkein (Nuottikuva 13). Liturgisen musiikin tarkastelussa mielenkiinto kohdistuu Jumalan Karitsa -

hymnissä ensisijaisesti sanoihin. Tuomasmessun sanat ”joka pois otat maailman synnin” on täsmälleen sama ilmaisu, joka oli Messusävelmistössä ennen viimeisintä jumalanpalvelusuudistusta. Tämä puoltaa jo aiemmin vertailua tehdessäni syntyneitä ajatuksia, että Tuomasmessun liturginen musiikki ei näyttäisi ottaneen esimerkkiä jumalanpalvelusuudistuksesta, vaan se on säilynyt suhteellisen muuttumattomana.

Jumalan Karitsa

Matti Rantatalo

Gm Dm7 Eb B \flat /D E \flat Cm7 F/A F7 B \flat

Oi Ju-ma-lan Ka-rit - sa, jo-ka pois otat maa-il-man syn - nin, ar-mah-da meitä,

11 F/A Gm7 F Gm Dm7 Eb B \flat /D E \flat Cm7 F/A

armah-da mei - tä. Oi Ju-ma-lan Ka-rit - sa, jo-ka pois o-tat maa-il-man syn -

22 F/B \flat B \flat B \flat /D Cm F7 B \flat

nin, an - na meil-le rau - ha - si ja siu - na - uk - se - si.

Nuottikuva 11. Matti Rantatalon säveltämä Jumalan Karitsa-hymni, joka löytyy molemmista kirjoista.

Petri Laaksosen

Em D G D F# Hm

Oi Ju-ma-lan Ka-rit - sa, jo-ka pois o-tat maa-il-man syn-nin, ar-mah-da mei-tä,

11 F# Hm G

ar - mah - da mei - tä.

Nuottikuva 12. Alkua Petri Laaksosen säveltämästä Jumalan Karitsa -hymnistä *Tuomaslauluja*-kirjassa. Kuvassa näkyvä osuus kerrataan, minkä jälkeen hymni jatkuu.

Soprano and Alto parts with lyrics: Oi Ju-ma-lan Ka-rit-sa, jo-ka pois o-tat maa-il-man syn-nin, ar-mah-da

Tenor and Bass parts with lyrics: mei-tä, ar-mah-da mei-tä, ar-mah-da mei-tä.

Nuottikuva 13. Alkua Petri Laaksonen säveltämästä Jumalan Karitsa -hymnistä kirjassa *Uusia messulauluja*. Kuvassa näkyvä osuus kerrataan, minkä jälkeen hymni jatkuu.

Jumalan Karitsa -hymnin jälkeen liturgi kehottaa seurakuntalaisia saapumaan ehtoolliselle kummankin kirjan mukaan sanoen: ”Herra, en ole sen arvoinen, että tulet luokseni. Lausu vain sana, niin minä paranen.” Ehtoollisen vieton jälkeen lausutaan ehtoollisen päätössanat ja luetaan Kiitosrukous, johon seurakunta vastaa lausumalla: ”Aamen.” Tämän jälkeen Tuomasmessun kaavassa tulee mahdollinen Ylistyslaulu. Nämä kohdat ovat molemmissa kirjoissa täysin identtiset.

3.6 Messun päätös

Messun viimeinen osa, Messun päätös, eroaa hieman tarkastelemieni kirjojen kaavojen välillä. *Tuomaslauluja*-kirjassa liturgi laulaa päätöksen alussa vielä kertaalleen vuorotervehdyksen: ”Herra olkoon teidän kanssanne”, ja seurakunta vastaa: ”Niin myös sinun henkesi kanssa.” Tämän Vuorotervehdyksen jälkeen messun juontaja ilmoittaa tiedotukset. *Uusia messulauluja* -kirjassa Vuorotervehdystä ei tässä vaiheessa tule, vaan messun lopetus alkaa juontajan tiedotuksilla. Tämä viimeinen laulettu ”Herra olkoon teidän kanssanne” mukailee

jumalanpalveluksen kaavaa ennen jumalanpalvelusuudistusta, ja on ainoa liturginen muutos, joka on muuttunut Tuomasmessussa jumalanpalvelusuudistuksen myötä.

Tuomaslauluja-kirjassa tiedotuksia ennen tulee vielä Herran siunaus, joka uudemmassa kirjassa tulee vasta tiedotusten jälkeen. Molemmissa kaavoissa seurakuntaa kehoitetaan tekemään ristinmerkki Herran siunauksen yhteydessä. Lähettäminen tapahtuu *Tuomaslauluja*-kirjassa liturgin lausumilla lähetyssanoilla, joihin seurakunta vastaa: ”Kiitos Jumalalle.” Tämän jälkeen seurakunta laulaa seisten päätösvirren tai -laulun, jonka aikana messun toimittajat poistuvat kulkueena kirkon eteiseen. *Uusia messulauluja* -kirjassa lähettämisen kohdalla ei puhuta liturgin sanoista eikä seurakunnan vastauksesta mitään, vaan lähettäminen tapahtuu laulun avulla. Kummassakin kirjassa messun lopuksi on vielä tarjolla mahdollisuus sielunhoitoon kirkossa. Vanhemmassa kirjassa on lopussa maininta mahdollisuudesta käyttää Tuomasmessussa myös perinteistä liturgista musiikkia. Uudemmassa kirjassa tuo maininta on jätetty pois. Tulkitsen, että osittain tähän on syynä Tuomasmessun laajalle levinnyt tietoisuus, jolloin omista liturgisista melodioista on vuosien kuluessa tullut ihmisille tuttuja siinä missä perinteisistäkin liturgioista.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aloittaessani tämän kirjallisen työni kirjoittamista minulla oli hypoteesi, että jumalanpalvelusuudistus olisi vaikuttanut Tuomasmessun liturgiseen musiikkiin. Työn alustava nimi olikin ”Jumalanpalvelusuudistuksen vaikutus Tuomasmessun liturgiseen musiikkiin”. Työn edetessä alkoi kuitenkin löytyä seikkoja, joiden perusteella vaikutti siltä, että Tuomasmessun liturginen musiikki ei ole uudistunut juuri millään tavalla jumalanpalvelusuudistuksen mukaiseen suuntaan.

Päinvastoin joitain Tuomasmessulle ominaisia piirteitä on otettu osaksi kirkkokäsikirjan jumalanpalvelusten kaavaa. Lopulta näyttäisi sille, ettei suurta vaikutusta ole ollut kumpaankaan suuntaan, mutta jumalanpalvelusuudistuksessa on huomioitu myös Tuomasmessun muualta mukanaan tuomia rikastavia elementtejä liturgiseen musiikkiin, kuten muuhunkin messun musiikkiin. Samaan lopputulokseen tuli myös Mari Lamminen omassa pohdinnassaan kirjoittaessaan erityismessuista *Kirkkomusiikin käsikirjassa*. Hän toteaa, että Tuomasmessun vaikutuksesta yleensä jumalanpalvelusten musiikki on monipuolistunut, ja myös muiden soitinten käyttö urkujen ohella on lisääntynyt (Lamminen 2003, 260). Olen itsekin ollut soittamassa normaalia aamukymmenen jumalanpalvelusta joitakin kertoja flyygelillä kokonaisuudessaan, niin liturgisia osia kuin virsiäkin.

Tässä työssäni kohtasin useita pieniä viitteitä siitä, että mikäli Tuomasmessun liturginen musiikki ja jumalanpalvelusten kaavan liturginen musiikki ovat jotenkin saaneet vaikutteita toisistaan, näyttäisi sille, että jumalanpalvelusuudistuksessa käyttöön otetut liturgiset muutokset olivat tulleet tutuiksi jo aiemmin Tuomasmessun liturgiasta. Vaihtoehtoiset liturgiset sävelmät ovat tulleet jumalanpalvelusuudistuksen myötä perinteiseen messuun, kun eri vaihtoehtojen esillä oleminen on Tuomasmessusta tuttua jo sen alkuaajoista lähtien. Tämä on kokonaisuutena ehkä isoin liturgisen musiikin yksittäinen muutos, joka antaa viitteitä sille, että Tuomasmessun liturginen musiikki on vaikuttanut osaltaan jumalanpalvelusuudistuksen jälkeiseen liturgiseen musiikkiin.

Myös liturgisen musiikin kansantajuisuus, nopeammin opittavat melodiat, vähemmät dynamiikan vaihtelut ja helpommin luettavat nuotit omaksuttiin jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen myös perinteisen messun kaavaan. Tuomasmessun liturginen musiikki on ollut alusta asti helppotajuista, musiikillisesti suurelle yleisölle tuttuja elementtejä sisältävää ja helposti opittavaa.

Tuomasmessun liturgiassa Herra, armahda -laulu lauletaan ennen synninpäästöä. Näin oli myös vanhassa messusävelmistössä. Tuomasmessun liturgiassa tämä asia ei ole muuttunut, vaikka jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen jumalanpalveluksen kaava muuttui siten, että Herra armahda -laulu lauletaan vasta synninpäästön jälkeen. Jumalanpalvelusuudistuksessa tapahtunut kaavan muutos ei siis muuttanut Tuomasmessun kaavaa mitenkään. Loppujen lopuksi Tuomasmessu oli uudistusmielinen ja piti sisällään paljon uusia elementtejä 1980- ja 1990-luvuilla, mutta toisaalta ei ole sen jälkeen enää jatkanut uudistumistaan liturgisen kaavansa ja perusideansa osalta, vaikka uusia lauluja ja uusia liturgisia melodioita onkin otettu käyttöön. Uudistusmielinen Tuomasmessu on ollut kaavansa puolesta vuosikymmenten aikana suhteellisen muuttumaton.

Työ saa myös kysymään, vieläkö Tuomasmessu tavoittaa uusia, kirkosta vieraantuneita ihmisiä, vai onko Tuomasmessujen kävijäkunta jäänyt suhteellisen samaksi sen alkua ajoista alkaen synnyttäen oman Tuomasmessukansansa? Tässä olisi mielenkiintoinen aihe toiseen tutkimukseen ja tämä kysymys kävi mielessäni jo työn tekemisen alkuvaiheessa, kun omia tutkimuksiaan tehneiden kirkkomusiikin opiskelijoiden keskuudessa ei ollut kuin yksi opiskelija, jolle Tuomasmessu oli entuudestaan tuttu. Toisaalta liturgisen kaavan muuttumattomuudella tuskin on mitään tekemistä kävijäkunnan kanssa, mutta voiko olla niin, että uutta janoavat ihmiset eivät kiinnostu enää kaavaltaan tutusta ja muuttumattomasta Tuomasmessusta sen enempää kuin tavallisestakaan messusta, vaan kumpaankin on vakiintunut omat kävijänsä, jotka tuntevat suosikkimessunsa kaavat ja liturgian? Tällaisia lisäkysymyksiä työni minussa herätti.

Tuomasmessun Jumalan Karitsa -hymni niinkään on samoilla vanhoilla sanoilla, jotka löytyvät vanhasta messusävelmistöstä. Jumalanpalvelusuudistuksen mukanaan tuoma sanamuotojen muuttaminen ei aiheuttanut Tuomasmessun Jumalan Karitsa -hymniin muutoksia. Tuomasmessussa on myös alusta asti laulettu liturginen Halleluja-laulu evankeliumitekstin yhteydessä. Vastaava Halleluja-laulu on jumalanpalvelusten kirjaan tullut vasta jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen, eikä sitä löydy vanhasta messusävelmistöstä. Lisäksi Tuomasmessun kaavasta tuttu Rauhan tervehdys on tullut jumalanpalvelusuudistuksen jälkeen myös mahdolliseksi perinteisessä messussa. Jumalanpalvelusuudistuksessa tuotiin myös runsaasti erilaisia musiikillisia vaihtoehtoja erityisesti rukouksiin, ja rukouslaulut ovat olleet iso osa Tuomasmessun musiikillista kokonaisuutta alusta asti.

Tuomasmessu itsessään on liturgisen musiikkinsa osalta uudistunut uusilla vaihtoehtoisilla sävelmillä ja sovituksilla, mutta niiden idea ja järjestys on ollut alusta asti hyvinkin muuttumaton. Ei ole siis syytä olettaa, että jumalanpalvelusuudistus olisi vaikuttanut Tuomasmessun liturgiseen musiikkiin mitenkään. Edellä todetut seikat kuitenkin puoltavat näkemystä, että vaikutusta on voinut jossain määrin olla toisinpäin. Tämä onkin luontevaa, koska Tuomasmessu syntyi jumalanpalvelusuudistuksen hengen keskellä, ja ihmiset löysivät tiensä Tuomasmessuihin hyvin nopeasti sankoin joukoin. Tuntuu loogiselta, että Tuomasmessun laaja suosio on voinut osaltaan vaikuttaa jumalanpalvelusuudistusten mietintöjen keskellä myös kirkkokäsikirjan jumalanpalvelusten kaavaan.

Aloittaessani kirjallista työtäni en tullut ajatelleksikaan, että Tuomasmessu olisi voinut olla vaikuttamassa jumalanpalvelusuudistukseen. Tämän työn jälkeen olen kuitenkin myös vaikuttunut siitä, kuinka iso merkitys Tuomasmessulla on ollut. Tuomasmessu ei ollut vain kirkosta vieraantuneiden oma irrallinen messunsa, vaan se syntyi luterilaisen messun muutosten aikaan ja vaikutti osaltaan myös nykyisen messun kaavaan ja liturgiseen musiikkiin.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Haapasalo, Juhani 2004. Jumalanpalvelus ja musiikki. Kirkkomusiikki, toimittaneet Haapasalo Juhani; Lauerma, Liisa; Nissinen, Martti & Suikkanen, Pekka. Helsinki: Edita Prima Oy. 113.

Haikarainen, Raine 2004. Gospel – voiko sen sanoa toisinkin? Kirkkomusiikki, toimittaneet Haapasalo, Juhani; Lauerma, Liisa; Nissinen, Martti & Suikkanen, Pekka. Helsinki: Edita Prima Oy. 79–83

Jumalanpalvelusten kirja/Messusävelmistö.

www.kirkkokasikirja.fi/jp/messusavelmisto. Luettu 1.11.2022.

Kotila, Heikki 2004. Tuomasmessun musiikki. Kirkkomusiikki, toimittaneet Haapasalo, Juhani; Lauerma, Liisa; Nissinen, Martti & Suikkanen, Pekka. Helsinki: Edita Prima Oy. 144.

Lamminen, Mari 2003. Erityisjumalanpalvelukset. Kirkkomusiikin käsikirja, toimittaneet Erkkilä, Lasse; Tuovinen, Ulla & Tuppurainen, Erkki. Helsinki: Kirjapaja. 253–266.

Leinonen, Miia & Niemelä, Kati 2012. Jumalanpalvelus arjen voimana – seurakuntalaisten jumalanpalvelusodotukset ja -kokemukset. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 18.

Päiväjumalanpalveluksen ja kirkollisten toimitusten Messusävelmistö 1964. Pieksämäki: Suomen kirkon Sisälähetysseura.

Tuomaslauluja 1991, toimittaneet Kerola, Päivi; Laaksonen, Petri; Teittinen, Soili & Uusitalo, Heikki. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Tuomasmessu. 2.10.2022. Katsottu ja kuunneltu 6.10.2022.

www.youtube.com/@Tuomasmessutv

Tuomasmessu/etusivu. Tuomasyhteisö ry. Luettu 6.10.2022.

www.tuomasmessu.fi

Uusia messulauluja 2014, toimittaneet Seppänen, Mikko; Vintturi, Inna & Vuori, Antti . Porvoo: Bookwell Oy.

Uusi messulauluja-kirja ilmestyy adventiksi 2023. Kirjapaja 8.9.2022. Luettu 6.10.2022 <https://www.sttinfo.fi/tiedote/uusi-messulauluja-kirja-ilmestyy-adventiksi-2023>

Vatanen, Osmo 2003. Messu ja sen musiikki. Kirkkomusiikin käsikirja, toimittaneet Erkkilä, Lasse; Tuovinen, Ulla & Tuppurainen, Erkki.Helsinki: Kirjapaja. 101–158.

Virsiokirja 1986. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsiokirja. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 13. helmikuuta 1986.

Vuori, Hilikka-Liisa 2004. Hiljaisuuden ääni – nykypäivän rukouslaulu.
Kirkkomusiikki, toimittaneet Haapasalo, Juhani; Lauerma, Liisa; Nissinen, Martti
& Suikkanen, Pekka. Helsinki: Edita Prima Oy. 84–86.